

*С. О. Кобернюк,
старший викладач кафедри маркетингу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ОРГАНІЧНЕ СВИНАРСТВО В УКРАЇНІ: ПЕРЕШКОДИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

S. Kobernyuk,
teacher of the Dnipropetrovsk state agrarian-economic university

ORGANIC PIG BREEDING IN UKRAINE: OBSTACLES AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Встановлено комплекс ключових чинників формування виробничої системи органічного свинарства. Розкрито можливості і перешкоди формування ринку органічної продукції. Сформульовано основні підходи до розвитку виробництва продукції органічного свинарства в сучасних економічних умовах.

The complex of key factors of forming of the productive system of the organic pig breeding is set. Possibilities and obstacles of forming to the market of organic products are exposed. The basic going is set forth near development of production of goods of the organic pig breeding in modern economic terms.

Ключові слова: органічне сільське господарство, органічне свинарство, чинники впливу, екологічна продукція, стимулювання попиту.

Key words: organic agriculture, organic pig breeding, factors of influence, ecological products, stimulation of demand.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із найважливіших стратегічних завдань аграрної політики України є поступовий перехід агропромислового комплексу на екологічно безпечний рівень розвитку сільського господарства в напрямку забезпечення населення продуктами харчування [5].

Безпека харчових продуктів і продовольчої сировини належить до основних факторів, що визначають здоров'я населення, адже близько 70% шкідливих речовин надходять до нашого організму разом із продуктами харчування. Уряди багатьох країн світу зайняли активну позицію щодо протистояння цьому руйнівному процесу. Споживачі хочуть бачити на полицях магазинів харчові продукти, вироблені в умовах органічного землеробства, тваринництва, а держава підтримує задіяних

в них підприємців. Подібні тенденції спостерігаються і в Україні, де поступово збільшуються обсяги екологічних виробництв, втім казати про інтенсивну екологізацію господарювання об'єктивно не варто [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Результати дослідження наслідків негативного антропогенного впливу виробничих процесів на екосистему та проблематики раціонального природокористування висвітлюються в працях Дубровіна В.О., Корсуна С.Г., Пителя С.М., Савчука В.К., Стефанківа О.М., Шпичака О.М. та ряду інших науковців.

Надзвичайної важливості питання поширення екологічних технологій набувають в умовах актуалізації

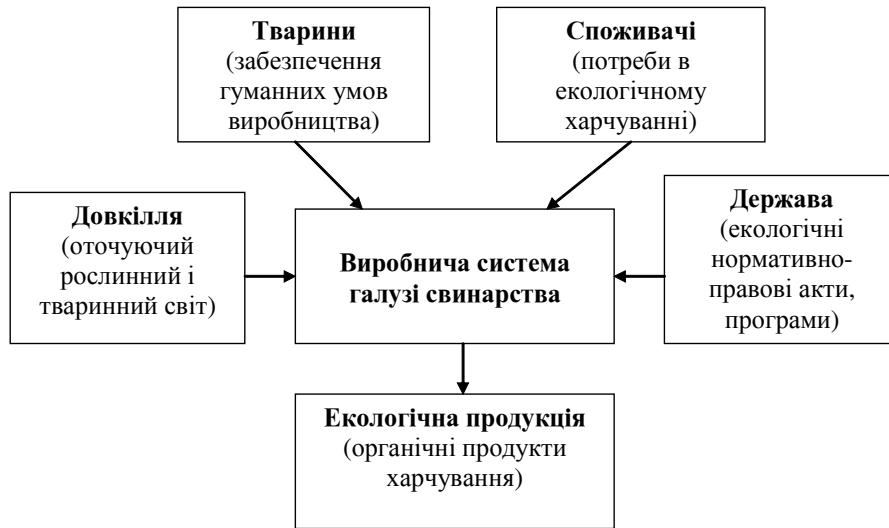

Рис. 1. Системоутворюючі чинники органічного свинарства

руху до європейського ринку. Вивченню екологічних аспектів розвитку свинарства присвячені праці Писаренка В.В., Ярмака А., Ільяшенко В.А., Афанасьєва А.В. та інших.

На думку більшості вітчизняних вчених, Україна володіє високим природно-ресурсним потенціалом для розвитку екологічного свинарства, однак агропромислові підприємства не готові до цього організаційно, технологічно. Стримане ставлення виробників до "екологічної теми", в першу чергу, можна пояснити ринковим чинником, неготовністю українських споживачів сплачувати суттєво більші кошти за екологічно чистий продукт, як це роблять покупці в Європі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою проведених досліджень є систематизація теоретичних підходів до проблем і перспектив екологічного свинарства, аналіз практичних аспектів виробництва і реалізації продукції в Україні.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕНЬ

Органічне сільське господарство — це цілісна система виробничого менеджменту, яка підтримує та покращує "здоров'я" агроєкосистем, включаючи біорізноманіття, біологічні цикли й біологічні властивості ґрунтів. Це досягається шляхом використання агрономічних, біологічних та механічних методів, замість використання синтетичних матеріалів для забезпечення сталого функціонування агросистеми. Іншими словами, органічне сільське господарство, або екологічне сільське господарство — форма ведення сільського господарства, у рамках якої відбувається свідомо мінімізація використання синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту рослин, кормових добавок, генетично модифікованих організмів.

Функціонування тваринницьких підприємств зумовлює накопичення значної кількості органічних відходів, які за відсутності належних систем утилізації спричиняють серйозні екологічні проблеми. На сьогодні всі підприємці усвідомлюють необхідність мінімізації шкідливого впливу виробництва на ґрунти, рослини, повітря, водойми, однак дефіцит фінансових ресурсів,

технологічна консервативність часто перешкоджає ефективному природокористуванню [4].

Уваги заслуговує також гуманне ставлення до тварин у виробничому процесі, захист від жорстокого поводження, підтримання високих стандартів відтворення, утримання, годівлі, напування і забою.

Загострення екологічних питань, підвищення рівня впливу довкілля на стан здоров'я зумовлюють підвищення вимог споживачів до органічності продуктів харчування. Хоча українські споживачі не готові додатково платити за "зелений" продукт, кошти на здорове харчування дітей багато хто не жалкує.

На формування свідомого і дбайливого ставлення до природи як складової соціальної відповідальності агропромислових господарюючих суб'єктів має бути спрямована державна екологічна політика. Економічні та іміджеві втрати підприємств від негативного впливу на оточуюче середовище мають бути пропорційні масштабам та можливим наслідкам таких протиправних дій.

Екологічну технологію виробництва продуктів харчування варто розглядати з точки зору чотирьох ключових аспектів:

- забезпечення сталого стану і відновлення оточуючого природного середовища;
- забезпечення високих стандартів поводження з тваринами;
- забезпечення органічності виробленої сировини і готової продукції галузі;
- дотримання вимог екологічного законодавства.

Органічним свинарством варто вважати таку систему відтворення, утримання, годівлі, забою свиней, енерго-, водопостачання, видалення гною, яка дозволяє забезпечити раціональне використання генетичного потенціалу тварин, зберегти або покращити стан оточуючої природи і задоволення потреб споживачів в екологічно чистій, безпечній продукції тваринного походження. Отже, в основу органічного виробництва свинини має бути покладено узгодження вимог довкілля, тварин і споживачів (рис. 1).

З огляду на негативний вплив результатів діяльності тваринницьких комплексів на довкілля враховувати екологічні принципи необхідно, починаючи зі стадії їх про-

Таблиця 1. Можливості і перешкоди розвитку органічного свинарства в Україні

Можливості	Перешкоди
1. Великі площі родючих ґрунтів для вирощування кормів	1. Недосконалість законодавчо-правової бази
2. Низький рівень використання гербіцидів, пестицидів і мінеральних добрив	2. Невелика сміність внутрішнього ринку, неможливість нарощування обсягів випуску, виходу на зовнішній ринок
3. Достатня кількість виробників, готових виробляти органічну сільськогосподарську продукцію та її потенційних споживачів	3. Технологічна відсталість підприємств, додаткові витрати на консультаційні послуги, навчання персоналу
4. Збільшення кількості робочих місць	4. Низька поінформованість споживачів
5. Незалежність від енергоносіїв та можливість використання місцевих ресурсів	5. Відсутність регіональної інтеграції, спільної комерційної політики (регіонального маркетингу)
6. Урбанізація території	6. Поганий розвиток каналів збуту, низька інформованість споживачів про якісні переваги органічної продукції

ектування та на всіх наступних етапах розвитку виробництва.

Одним з напрямів вирішення екологічних проблем та зниження питомих витрат виробництва у свинарстві слід вважати використання біогазових установок, призначених для безвідходної переробки органічних відходів на біогаз. Такий газ може трансформуватися в електричну та теплову енергію, безпечно рідкі або тверді органічні добрива. Подібні заходи дозволяють, з одного боку, безпечно утилізувати і переробляти великі обсяги небезпечних відходів, з іншого боку, виробляти ресурси для опалення і освітлення виробничих приміщень, підігріву води, заправки транспорту, підвищення родючості земель, знижуючи цим собівартість продукції.

На сьогодні тваринницькі підприємства виявляють зацікавленість у використанні сучасних технологій переробки і використання продуктів трансформації органічних відходів, але реалізувати подібні проекти вдається тільки крупним фінансово стійким формуванням з чіткою стратегією розвитку свинарства [2].

Кожна жива істота має індивідуальністю, має власний характер, які у різних ситуаціях проявляються по-своєму. Щоб ферми і комплекси працювали з повною віддачею, необхідно з цим рахуватися. Звичайно, оператор свинарського комплексу, який обслуговує майже тисячу тварин, не може знати і пам'ятати поведінку кожної особини. Знати загальні закономірності поведінки тварин просто необхідно, адже правильне використання цих закономірностей допоможе добитися високої продуктивності. У свиней надзвичайно чутлива нервова система, тварини дуже не люблять відступів від заведеного порядку. Несподіваний шум, різка зміна раціону, недокорм або перегодовування, недолік води, травми, перевезення, відбирання від матері, скупчене утримання, тіснота біля годівниць, грубе поводження обслуговуючого персоналу — все це дратує свиней.

Підвищена чутливість свиней до несприятливих впливів на їх нервову систему (стресів) навіть отримала назву стресовий синдром. Ці дії призводять до погіршення якості м'яса свинина виходить бліда, м'яка, водяниста або, навпаки, темна, тверда, суха. Особливо різко погіршується якість свинини, якщо свині на м'ясокомбінаті перед забоєм довго і скупчено містяться в незвичайних для них умовах. Отже, аби отримати багато смачного м'яса, треба берегти нервову систему свиней з дня їх народження протягом всього життя [7].

На сьогоднішній день Україна має досить "сиру" законодавчу базу та екологічно чисті території здатні

забезпечити виробництво високоякісної, безпечної, екологічно чистої продукції, виготовленої без застосування пестицидів та агрохімікатів, гормональних препаратів та генетично модифікованих організмів. Зі збільшенням кількості господарств, що матимуть статус спеціальних сировинних зон, споживачі зможуть отримати органічну продукцію не тільки для дитячого харчування, а й для загального споживання. В Україні, по оцінках багатьох вітчизняних і закордонних експертів існує великий потенціал для розвитку виробництва сертифікованої органічної сільськогосподарської продукції й органічних продуктів харчування.

Оцінка умов формування систем екологічного виробництва дає підстави виділити ряд стимулюючих та стримуючих чинників, кожен з яких потребує детального аналізу (табл. 1).

Головними кроками до вирішення визначених проблем для України є створення і стимулювання попиту на продукцію органічного сільського господарства, розвиток каналів збуту, широке інформування громадськості про якісні переваги органічної продукції, особливо з наголосом на позитивний вплив таких харчових продуктів на здоров'я людей. Варто наголошувати на можливих потенційних вигодах (економічних, соціальних, екологічних, охорони здоров'я), пов'язаних з органічним сільським господарством. Популяризація органічного "органічного вибору" лежить в площині спільних інтересів як господарників, зацікавлених у збуті і отриманні прибутків, так і державних органів, з точки зору пропагування здорового способу життя, покращення здоров'я нації [1].

Середньодобові природи тварин при традиційному господарюванні є більшими, ніж при органічному, але якість органічної продукції є значно вищою. У більшості випадків низька купівельна спроможність населення не дозволяє встановити диференційовані ціни на продукцію свинарства залежно від її екологічної чистоти. Стосовно попиту на органічне продовольство в Україні існують різні погляди. Одні спеціалісти стверджують, що в країні вже сформувався сегмент споживачів, насамперед у великих містах, який готовий платити вищу ціну за органічну продукцію, інші вважають, що така продукція поки що не знайде свого споживача.

ВИСНОВКИ

Екологічне виробництво вимагає ґрунтовних досліджень вітчизняного ринку, досконалих проектних прорахунків, планів, чіткої організації складових технологічного процесу і агресивного маркетингу. Розвиток

бізнес-проектів органічного свинарства в Україні можливий у наступних форматах:

- міждержавний пілотний демонстраційний проект;
- підгалузь у дрібних і середніх фермерських господарствах як складова традиційного свинарства;
- крупний тваринницький комплекс фінансово потужних агрокорпорацій, холдингів, консорціумів;
- спеціалізоване підприємство на базі власних або залучених ресурсів.

Стрімка інтенсифікація виробництва і гонитва за вищими показниками продуктивності мають не тільки позитивні ефекти (пропозиція більшої кількості продукції, ефективне використання земельних, трудових та інших ресурсів), але і певні негативні наслідки. До мінусів сучасного інтенсивного тваринництва відносять: методи годівлі та ветеринарного супроводу, що обумовлюють наявність шкідливих для організму людини речовин у готовій продукції; неетичні методи утримання тварин, які призводять до порушень у інших фізичному розвитку та стресового стану; накопичення великих обсягів органічних відходів. Вирішення вказаних проблем на засадах органічного виробництва вимагає проведення додаткових організаційних заходів, суттєве збільшення матеріальних і фінансових витрат, підвищення рівня кваліфікації персоналу.

Формування попиту на органічну продукцію потрібно починати з великих міст України таких, як Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Харків, Львів та ін. Це зумовлюється, насамперед, такими причинами: вищий рівень життя, що забезпечує більшу купівельну спроможність населення; висока конкуренція на ринку, внаслідок якої виробникам потрібно шукати нові конкурентні переваги; вища культура споживання і рівень свідомості населення; популяризація здорового способу життя та здорового харчування серед населення; складна екологічна ситуація в містах, що збільшує занепокоєність громадян щодо екологічних проблем [6]. Важливим стимулюючим чинником споживання є турбота дорослого покоління про здорове харчування дітей, на цьому теж варто робити наголос у рекламних зверненнях, PR-кампаніях.

Стимулювання попиту, активізацію реклами та публіситі мають стати вихідним етапом формування ефективного "зеленого" ринку, логічно продовжуючись після продажною роботою зі споживачами, створенням відповідної нормативно-правової бази. Втім державна підтримка органічного виробництва має бути вкрай зваженою, аби не вистроювати черги охочих отримати преференції з держбюджету, а стимулювати нарощування обсягів випуску екологічно чистої сировини, готової продукції, впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій. Нормальний розвиток ринку і збільшення обсягів збуту мають спиратися на нормативно-правову базу, яка:

- встановить чіткі єдині вимоги до організації виробничих процесів, умов переробки сировини, утилізації відходів;
- стимулюватиме зростання виробництва екологічної продукції, використання сучасних технологій, захист навколишнього середовища;
- захищатиме права споживачів продукції органічного свинарства у випадках їх порушення;

— сприятиме популяризації здорового способу харчування серед населення країни;

— забезпечуватиме ефективну взаємодію учасників процесу "постачання ресурсів — виробництво — переробка — збут продукції".

Загальна ефективність екологічного свинарства (економічна, соціальна) в Україні визначатиметься системністю реалізації визначених процесів, поодинокі заходи не здатні принести помітних результатів. Фундаментом органічного виробництва має стати грамотне поєднання прагнень і реальних дій державних структур, представників підприємницького середовища, спілок споживачів.

Література:

1. Афанасьєв А.В. Современное состояние органического сельского хозяйства / А.В. Афанасьев // Надежда планеты. — 2005. — № 10. — С. 14—17.
2. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Іванова Г.С. Управління конкурентоспроможністю свинини з дотриманням принципів раціонального природокористування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10622/1/11bti.pdf>
3. Бейдик Н.М. Формування попиту на продукцію органічного виробництва / Бейдик Н.М. // Свинарство. — 2009. — № 57. — С. 50—56.
4. Милованов Є. Живе землеробство / Є. Милованов // Farmer. — 2007. — № 1. — С. 8—11.
5. Писаренко В.В. Стан ринку органічної аграрної продукції в Україні і світі / В.В. Писаренко, Т.В. Боровик // Агро Ексклюзив. — 2008. — № 1 (7). — С. 17.
6. Писаренко В.М. Агроєкологія: Теорія та практикум / В.М. Писаренко, П.В. Писаренко, В.І. Перебийніс та ін. — П.: Видав-во "Інтер Графіка", 2003. — 318 с.
7. Свинарство: цікаві факти про свиней [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.xn--6-jtbpaoaqi5b.xn--p1ai/svini/2015>

References:

1. Afanasyev, A. V. (2005), "Modern state of organic agriculture", Hope of planet, vol. 10, pp. 14—17.
 2. Balanovs'ka, T. I. Gogulya, O. P. and Ivanova, G. S. "A management of pork a competitiveness is with the observance of principles of rational using nature", [Online], available at: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10622/1/11bti.pdf> (Accessed 26 May 2014).
 3. Beydik, N. M. (2009), "Forming of demand is on the products of organic production", Pig breeding, vol. 57, pp. 50—56.
 4. Milovanov, Y. (2007), "Living agriculture", Farmer, vol. 1, pp. 8—11.
 5. Pisarenko, V. V. (2008), "A market of organic agrarian products condition is in Ukraine and world", Agro Exclusive, vol. 1 (7), pp. 17.
 6. Pisarenko, V. M. Pisarenko, P. V. and Perebiynis, V.I. (2003), Agroekologiya: teoriya i praktikum [Agroecology: Theory and practical work], Inter Grafika, Poltava, Ukraine.
 7. "The pig breeding: is the interesting facts about pigs" [Online], available at: <http://ua.xn--6-jtbpaoaqi5b.xn--p1ai/svini/2015> (Accessed 26 May 2014).
- Стаття надійшла до редакції 11.06.2014 р.*